

6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.метод. посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко [под.ред. О.І. Пометун]. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

*І.А.Кравцова, к.пед.н., доцент,
А.О.Кравцова, студентка,
Криворізький ДПУ*

АНАЛІЗ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розкривається стан проблеми девіантної поведінки підлітків у психолого-педагогічній літературі. Проблема девіантної поведінки актуальна сьогодні для всіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, педагогів, батьків.

В статье раскрывается состояние проблемы девиантного поведения подростков в психолого-педагогической литературе. Проблема девиантного поведения актуальна сегодня для всех участников учебно-воспитательного процесса: учащихся, педагогов, родителей.

The article deals with the problem concerning the practice of investigating deviant behaviour of teens in psychological and pedagogical literature. The problem of deviant behaviour is actual today for all the participants in educational process: pupils, pedagogues, parents.

Проблема педагогічної творчості недостатньо досліджена в теоретично-методичному плані і не знайшла ще належного висвітлення в літературі. Однак широке коло досліджень у галузі виховання педагогічно занедбаних дітей та підлітків-правопорушників проводилося педагогами, юристами, соціологами, філософами, психологами, медиками (М.О.Алемаскіним, Б.Г.Ананьєвим, Г.Г.Бочкарьовою, Т.В.Драгуновою, Д.І.Зотовим, Л.К.Керімовим, А.І.Кочетовим, І.С.Дьоміною, В.А.Парфьоновим, Е.І.Дранішевою, С.Ш.Зіганшиним, Г.А.Умановим, Ф.І.Юрченком, В.М.Обуховим, В.П.Шевченком, Є.І.Петуховим, М.М.Фіцулою, В.Г.Слісаренком та ін.).

Пошук найефективніших заходів ранньої профілактики правопорушень неповнолітніх став головною метою триєдиного соціального інституту (школи, сім'ї, громадськості).

Традиційна система організації навчально-виховного процесу в школі з властивим їй усталеним розподілом посадових обов'язків між педагогами сформувала у свідомості освітян стереотипне уявлення про те, що вчитель навчає школярів, а вихователь (класний керівник) виховує їх. Таке уявлення суперечить ідеї органічної єдності процесів навчання та виховання, їх

взаємозв'язку. Цю ідею можна сформулювати так: "Не існує навчання без виховання, так само, як не існує виховання без навчання" [1; 5].

Проблема девіантної поведінки як такої, що відхиляється від норми, актуальна для всіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, педагогів, батьків. Саме актуальність проблеми та соціальний запит педагогів зумовили створення творчою групою психологів центру практичної психології програми "Важковиховувані діти". За 2 роки роботи програми отримали певні результати.

Девіантна (така, що відхиляється від норми) поведінка дітей є соціально-психологічною проблемою. Ця проблема не нова. Вона стосується як учасників освітнього процесу – учнів та педагогів, які внаслідок девіацій окремих дітей не мають змоги повноцінно реалізувати та засвоїти навчальні програми, так і самих девіантів, щодо яких можна говорити про порушення в них психологічного та соціального здоров'я, та їхніх батьків. Проблема девіацій, насамперед, підліткових, виявляється через порушення дисципліни на уроках, конфліктність, агресивність, крадіжки та псування чужого майна, невідвідування занять, бродяжництво, сексуальну розбещеність, вживання алкоголю, наркотиків та через іншу асоціальну поведінку.

Історично використання принципу соціалізації у формуванні особистості дитини знайшло відображення ще в роботах видатних українських філософів, педагогів, суспільних діячів Г.Сковороди, О.Духновича, М.Драгоманова, С.Русової тощо.

Г.Сковорода першим в історії української педагогічної думки висловив ідею природного виховання. Про соціальну спрямованість виховання зазначається в працях В.Сухомлинського, К.Ушинського, І.Франка та ін.

Аналіз соціалізації як психолого-педагогічної проблеми свідчить, що, хоча вона має тривалу історію (до неї звертались свого часу С.Шацький, П.Блонський, А.Макаренко), разом із тим, із середини 30-х років аж до 80-х років ХХ століття поняття соціалізації не входило до категоріального апарату педагогіки [6, с.128].

У вітчизняній педагогіці одним із перших, хто звернув увагу на необхідність розробки не тільки загальносоціалізаційної проблематики, а й її педагогічного аспекту, був В.Сухомлинський. "На жаль, писав він на початку 70-х років, – педагогічний аспект соціалізації досі не тільки вивчається з належною глибиною й

докладністю, але й не розглядається. А між тим, саме процес соціалізації є однією з найважливіших передумов формування виховної сили колективу" [7, с.474].

А.С.Макаренко ідеї дефективності дітей протиставляв вчення про необмежену могутність виховання в умовах нашої дійсності. В "Книзі для батьків" він зазначав, що сповідає безмежну, безшабашну, безоглядну впевненість у необмежених можливостях виховної роботи. Він підкреслював, що не знає жодного випадку, коли б повноцінний характер виник поза здоровими виховними обставинами або, навпаки, коли зіпсований характер вийшов би, незважаючи на правильну виховну роботу. З урахуванням свого досвіду, теоретичних даних він робить висновок, що у нас не може бути ніяких дитячих катастроф, невдач, навіть найменших [3, с.51].

Ефективно виховувати і перевиховувати важких підлітків, на його думку, можна лише в колективі. Фундаментом макаренківської теорії виховую чого колективу є вчення про розвиток особистості.

Вихідною передумовою для організації дитячого колективу А.С.Макаренко вважав наявність соціально корисної діяльності.

У згуртованому дитячому колективі жоден з вихованців, яким би він не був малим, слабким, новим, не може бути беззахисним, відокремленим. У такому колективі діє міцний закон: ніхто не тільки не має права, а й не має можливості безкарно знущатися або робити насильство над найслабкішими членами колективу.

Проблему важковиховуваності успішно вирішував і В.О.Сухомлинський. Немає такої дитини, твердив він, яка б при певних умовах виховання не могла б стати людиною освіченою, працелюбною, високо моральною.

На основі багаторічного досвіду він установив, що чимало дітей приходять до школи з травмованою психікою, і це вкрай негативно позначається на їхній поведінці. Незадовільний стан здоров'я, травмовану психіку, важковиховуваність дітей В.О.Сухомлинський пов'язував з недоліками сімейного виховання [4, с.52].

Він вважав, що багато батьків беруть шлюб непідготовленими до народження і виховання дітей, тому так легко віддають їх у школи-інтернати, спеціальні школи. Діти відчувають, що вони не потрібні батькам і переживають це як страшну трагедію. Навчати і виховувати таких дітей в школі дуже важко.

Перевиховання дітей, що характеризуються відхиленнями від норм у моральному розвитку та поведінці, – найскладніша справа, що потребує виключної уваги, терпіння, майстерності, душевної чуйності, теплоти.

Важливо мати на увазі, що, за В.О.Сухомлинським, почуття ворожнечі до оточуючих переходить у таких дітей в жорстокість, намагання зробити щось на зло тим, хто лише хоче здаватися добрим, а насправді поганим.

У зв'язку з цим В.О.Сухомлинський висловлює цінні думки про те, що в кожній людині є її “золота жилка”. Якою б занедбаною, безталанною, нездатною до оволодіння знаннями не вважалась дитина, все ж талант десь у неї є за заурядністю, відсталістю. Завдання вихователя полягає в тому, щоб знайти це золоте зерно, поставити людину на життєвий шлях, де вона знайде себе [5, с.78].

Мистецтво виховання В.О.Сухомлинський розумів глибоко. Виховання, вважав він, уміщає в собі багатогранні явища життя – духовні, моральні цінності, моральні стосунки між людьми, що оточують дитину, їх духовну культуру.

Поширеною помилкою виховання, на його думку, є зосередження уваги вихователя на недоліках особистості дитини, внаслідок чого зусилля педагога зводяться до настирливих докорів, висловлених часто в грубій формі, критики цих недоліків. Такий спосіб впливу лише дратує, нервує учня, віддаляє його від учителя.

У моральному вихованні найважливішим повинно бути формування особистого ставлення учня до навколишньої дійсності, почуття відповідальності перед суспільством, батьками, колективом, самим собою. Сутність виховання, за В.О.Сухомлинським, повинна полягати в умінні спонукати підлітка до оцінки своїх вчинків, у яких відображається його ставлення до людей, дійсності, до себе, стимулювати внутрішню роботу його розуму, серця, в процесі якої народжується ідейна переконаність, прагнення бути корисним суспільству.

В.О.Сухомлинський підкреслював, що дуже важливо прищепити педагогічно занедбаному учневі впевненість у своїх силах, навчити розміряти їх, виділити доступне в реальному здійсненні, а недоступне залишити у перспективі і готувати підлітка до реалізації цього в майбутньому.

Витоки становлення сучасних концепцій соціалізації слід шукати в західній соціології початку ХХ ст. Серед учених, які суттєво вплинули на розвиток соціалізаційної проблематики, треба

назвати Г.Тарда, Г.Гітінгса; значний внесок у розвиток теорії соціалізації зробили Т.Парсонс, Е.Дюркгейм, Ч.Кулі, Дж.Г.Мід., Л.Колберг, Е.Еріксон, Дж.Коулмен, Ф.Найдгард, Н.Смелзер, Я.Щепанський та інші.

Необхідність окреслення сфери і змісту професійної діяльності соціального педагога, постановки конкретних завдань у подоланні негативних чинників, що сприяли вчиненню підлітком правопорушення, надання йому допомоги в ресоціалізації та в соціальній адаптації, зумовили визначення мети дослідження – вивчення та аналіз психолого-педагогічних умов соціалізації, ресоціалізації та особливо соціальної реабілітації підлітків-правопорушників [2, с.19].

Формуванню протиправної поведінки з боку конкретної дитини, насамперед, сприяють особливості її мікросередовища (сім'ї, навчального закладу, неформальної групи), зокрема такі, як перебування в криміногенному оточенні, виховання в проблемних і кризових сім'ях, відсутність індивідуального підходу до проблемної дитини в навчально-виховних закладах, негативний вплив асоціальних груп однолітків.

Соціально-педагогічна робота за місцем навчання неповнолітнього передбачає налагодження індивідуального педагогічного підходу до неповнолітнього, запобігання його тавруванню (стигматизації) з боку адміністрації навчального закладу, педагогів та учнів.

Аналіз соціально-педагогічної практики дослідження девіантної поведінки в літературі свідчить, що проведена соціально-педагогічна робота може вважатися успішною, якщо підліток не лише дотримується прийнятих у суспільстві норм і правил поведінки, а й здатний самостійно приймати рішення, задовольняти потреби та долати проблеми соціально прийнятими засобами.

Список використаних джерел

1. Запобігання відхиленням у поведінці школярів / Б.С.Кобзар, Є.І.Петухов, І.О.Литвинов та ін.; За ред. Б.С.Кобзаря, Є.І.Петухова. – К.: Вища шк., 1992. – 143 с.
2. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков. Диагностика. Профилактика. Коррекция / В.Т.Кондрашенко, С.А.Игумнов. – Минск: АБЕРСЭЗ, 2004.
3. Макаренко А.С. Коллектив и воспитание личности / Антон Семенович Макаренко. – М., 1972.

4. Ранняя профилактика отклоняющегося поведения учащихся (Психолого-педагогический аспект): Пособие для учителя/ Под ред. В.А.Татенко, Т.М.Титаренко. – К.: Рад. шк., 1989. – 128 с.
5. Сухомлинский В.А. Трудные судьбы / В.А.Сухомлинский. – М., 1967.
6. Харченко С.Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: [монографія] / С.Я.Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.
7. Ярцев Д.В. Особенности социализации современного подростка / Д.В.Ярцев // Вопросы психологии. – 1999. – №6. – С.54-59.

І.Є.Макаренко,

аспірант,

Криворізький ДПУ

ЗАСАДИ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ ТА КОНЦЕПЦІЯ “СРОДНОЇ ПРАЦІ” Г.С.СКОВОРОДИ: ПОРІВНЯЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена порівняльному аналізу концепції “сродної праці” Г.С.Сковороди та основ профільного навчання в старших класах. Концепція Сковороди розкривається як філософсько-методологічне обґрунтування важливості профільного навчання в сучасному освітньому просторі.

Статья посвящена сравнительному анализу концепции “сродного труда” Г.С.Сковороды и основ профильного обучения в старшей школе. Концепция Сковороды раскрывается как философско-методологическое обоснование важности профильного обучения в современном образовательном пространстве.

This article is devoted to a comparative analysis of Goryoriy Skovoroda's concept of “affined labor” and bases of profile training in senior high school. Skovoroda's concept is disclosed as a philosophical and methodological justification of importance of profile training in modern educational space.

Розвиток України як суверенної держави, перебудова суспільства на нових демократичних засадах, розвиток ринкової економіки висувають нові вимоги щодо підготовки молоді до праці. Головне призначення освіти – допомогти людині стати самостійною в забезпеченні власного життя. Навряд чи з цим можна не погодитись. Школа повинна готувати не до вступу у ВНЗ, а до самостійного життя. Кожна особистість неповторна, унікальна, її освіта повинна виходити з необхідності розвитку задатків, розкриття здібностей, реалізації всього творчого потенціалу, пошуку власних